

NIEUWSBRIEF

Archeologie en Monumenten

Bergen op Zoom

In deze nieuwsbrief oa:

- Goudenbloemstraat
- Neogotiek, de St. Catharina kapel
- Jan, bedankt!
- Even voorstellen
- Een bijzondere put in de Ardennen
- Een vergeten stukje Grebbe

Jaargang 15 - Nr. 60

Juni 2013

Vondsten in de Goudenbloemstraat

(Marco Vermunt)

In april van dit jaar werden in de Goudenbloemstraat het riool en de bestrating vervangen. Tijdens dit werk kwamen verschillende archeologische sporen tevoorschijn, die meer inzicht geven in de ontwikkeling van deze straat in de middeleeuwen.

De Goudenbloemstraat ligt in het noordoostelijke gedeelte van de binnenstad, een gedeelte dat in de loop van de eeuwen verschillende gedaanteveranderingen heeft ondergaan. De oudste ontsluiting van deze buurt is de Minderbroederstraat. Deze werd voor het eerst in een document van 1322 genoemd en heette toen Moutmolenstraat. Op het einde van de straat waar nu de Noordsingel is, stond een molen waarmee gemout graan (dat is graan dat ontkiemd is en daarna in een eest-oven gedroogd) grof gemalen werd. Het ging vervolgens naar de bierbrouwerijen. De Moutmolenstraat vormde het verlengde van de Gasthuisstraat (nu Blauwehandstraat). Beide straten dateren uit het einde van de dertiende eeuw. Of er toen ook al een stadsomwalling ter hoogte van de Noordsingel was, is niet zeker. Omdat molens vaak op de wal werden geplaatst, ligt het wel voor de hand.

De Goudenbloemstraat is een zijstraat van de Minderbroederstraat en werd voor het eerst in 1398 vermeld, maar is veel ouder.

Aanvankelijk heette ze Wijngaardstraat, net als de tegenwoordige Wijngaardstraat ten noorden van de Vismarkt. Het is een verwijzing naar de wijnranken die er in de dertiende eeuw nog groeiden. In de huidige Wijngaardstraat werden bij archeologische verkenningen zelfs nog wortelstronken van wijndruiven gevonden.

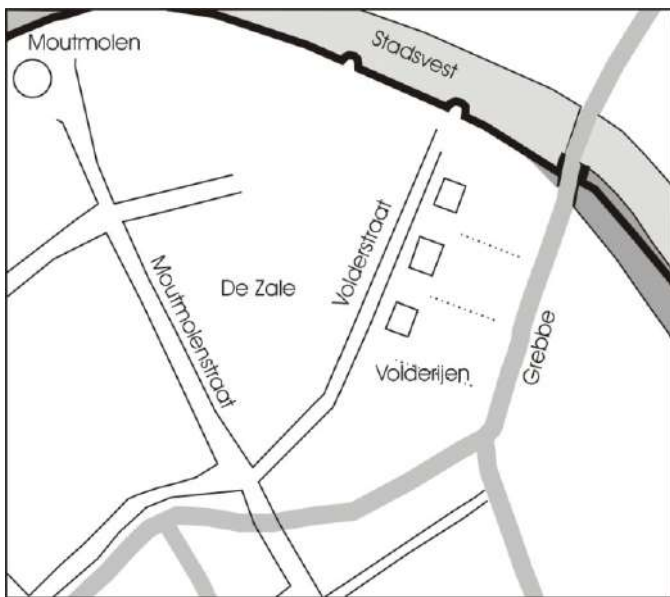
Het achterste (oostelijke) gedeelte van de Goudenbloemstraat werd ook wel Volderstraat genoemd, vanwege de daar gevestigde lakenvolders. De huidige naam kwam pas vrij laat in gebruik.

Het gebied tussen de Minderbroederstraat, de Goudenbloemstraat en de voormalige stadswal langs de Noordsingel is in de loop der eeuwen vaak van gedaante veranderd. In de vroegste periode, van de dertiende eeuw tot 1464, werd het gebied gedeeltelijk agrarisch en gedeeltelijk ambachtelijk gebruikt. Al vroeg waren hier lakenvolders gevestigd, die schoon water uit de Grebbe haalden. Bij opgravingen op de Gertrudishof werden daar duidelijke sporen van gevonden. Hoe dichter men bij de plek zat waar de Grebbe de stad binnen kwam, hoe schoner het water. Na het "vullen" van de lakens met volaarde, spanden de volders de lakens op grote houten ramen om ze in de zon te laten drogen. Een erf met zulke ramen werd "ramerie" genoemd.

De oudste gegevens over deze buurt dateren van na de stadsbrand van 1397 maar we kunnen die waarschijnlijk wel extrapoleren naar de veertiende eeuw. Ten noorden van de Goudenbloemstraat bevond zich een erf met huis dat de "Zale" heette. Aan weerszijden van de straat waren onder andere een volderij, een ramerie en een badhuis gevestigd. Wat verder oostwaarts in de straat, waar nu grote tuinen zijn, stonden ook huizen, waarvan de erven tot aan de Grebbe strekten. Vermoedelijk waren dit ook volderijen.

De omgeving van de Goudenbloemstraat omstreeks 1300.

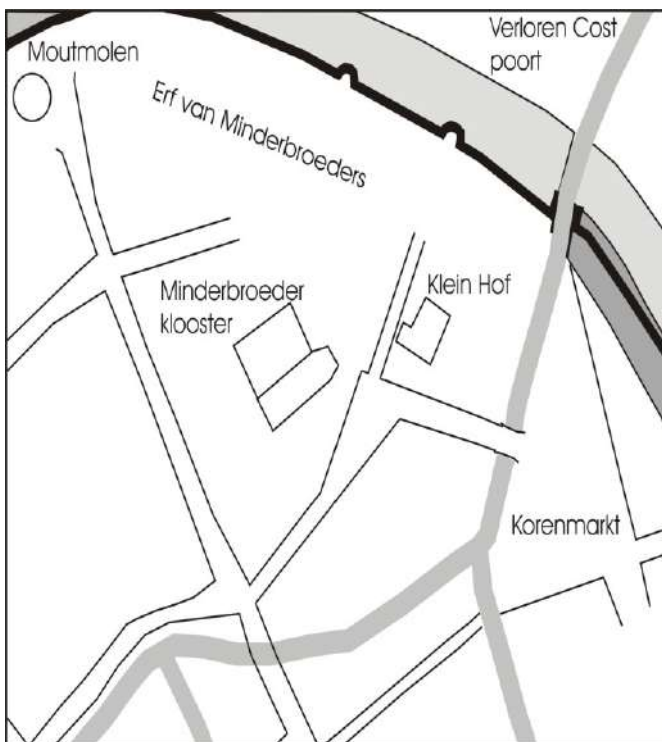

De omgeving van de Goudenbloemstraat omstreeks 1350. De Volderstraat heeft dan een ander tracé.

De situatie veranderde grondig na 1464, toen de Minderbroeders of Observanten er een klooster stichtten. Zij vestigden zich in het gebouw "De Zale". Het klooster bestond zoals gebruikelijk uit een woongedeelte, werkruimtes en een kerk. Door grondaankopen en schenkingen groeide het oppervlak: in 1465 konden ze een ingang maken in de Moutmolen-of Minderbroederstraat en vanaf 1471 beschikten ze over een grote strook grond langs de stadswal, tussen de Moutmolen en de Volderstraat. Een groot deel van dit gebied werd in gebruik genomen als kerkhof. Verder waren er akkers en boomgaarden. De lakennijverheid was intussen al vrijwel uit de stad verdwenen. Met de ingebruikname van de Korenmarkt als handelsplein liet het stadsbestuur in 1479 een verbinding tussen het plein en de Volder- of Wijngaardstraat maken. Deze liep langs de achterzijde van de Minderbroederkerk en het kerkhof.

De heer van de stad verwierf in het begin van de zestiende eeuw diverse panden aan het oostelijke deel van de Wijngaardstraat, die nu in onbruik raakte. Ook de naam Volderstraat verdween. De panden werden verbouwd tot het "Kleine Hof", een soort van dependance van het Markiezenhof, waar onder andere Anna van Glymes van Bergen woonde, de dochter van Anton van Glymes en Jacqueline de Croy.

Na de Reformatie brak een derde tijdperk aan. Het klooster werd verwoest en de gronden kwamen samen met die van de markies in handen van prins Maurits. Na teruggave aan de stad kwamen veel huizen en erven in bezit van militairen. In deze periode werd het gebied in afzonderlijke stukken ontwikkeld. Ten noorden van het klooster liet men in 1605 een kruithuis bouwen, dat via een steegje naar de Goudenbloemstraat bereikbaar was (de huidige Dumontsdreef). Daarnaast werd een blekerij gevestigd, een plaats waar gewassen textiel op bleekweiden in de zon te drogen werd gelegd (vergelijk het huidige Bleekveld).

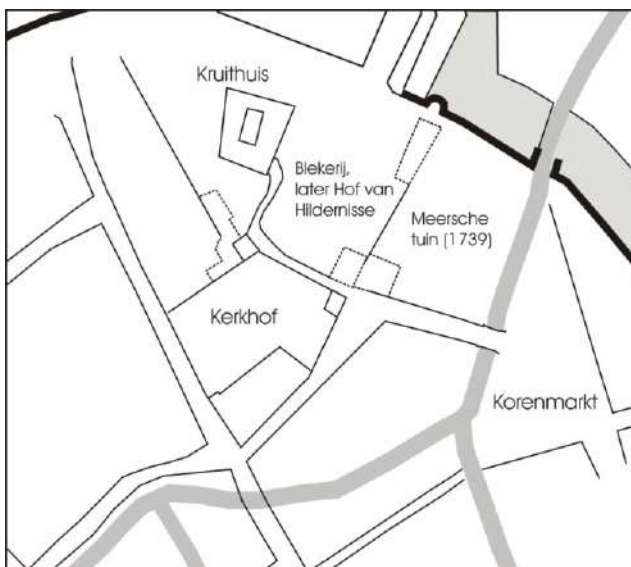
De omgeving van het Minderbroederklooster omstreeks 1550.

In de loop van de zeventiende eeuw werden verschillende woningen gebouwd, zoals de (deels nog bestaande) stadsboerderij door Adriaan Schilperoord en diverse huizen op en rond het voormalige kerkhof. Jan de Bergaigne liet in 1626 een nieuwe woning bouwen ter plaatse van het geruïneerde Kleine Hof. Thans is dat Goudenbloemstaat 21, een rijksmonument. Bij deze huizen werden grote siertuinen ingericht.

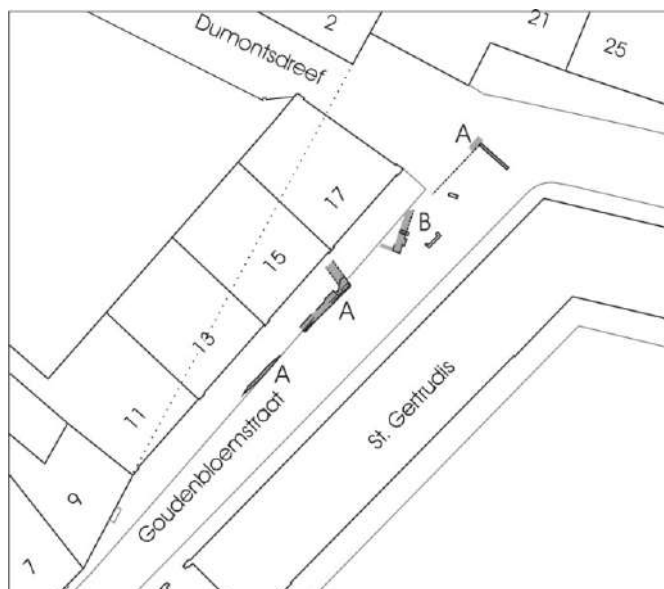
De Meersche tuin is genoemd naar de eigenaar sinds 1739, het Meersche- of Koopmansambacht. Die bestond uit een siertuin met kolfbaan. Daarnaast, op de voormalige blekerij, was het Hof van Hildernisse gevestigd. Dit erf was al in 1624 door drossaard Willem van der Rijdt ingericht en bood ruimte aan twee grote woningen. Thans is daar alleen (in sterk vereenvoudigde vorm) het hoekpand Dumontsdreef 2, een gemeentelijk monument, van overgebleven. Het karakter van stadshof bleef bewaard door de karakteristieke muur met steunberen, die nog uit de zeventiende eeuw dateert.

Terug nu naar de Goudenbloemstraat. Deze straat vertoont ter hoogte van nummer 9 een knik naar het noorden. De straat liep aanvankelijk over het (latere) Hof van Hildernisse, westwaarts langs het Kleine Hof. Daaraan kwam een einde in 1858 toen in de straat vier woningen voor gehuwde militairen werden gebouwd, thans nummers 11 tot en met 17 (voorheen wijkcentrum Ons Bergen).

Groot was de verrassing toen in de straat funderingen van huizen uit de veertiende eeuw werden gevonden, die deze knik in de straat niet volgden. Bij Goudenbloemstraat 15 kwam een 5 meter lange en 70 centimeter brede voorgevelfundering aan het licht, die bestond uit donkerrode bakstenen met een formaat van 6 x 12½ x 25 centimeter. Dit wijst op een datering in de eerste helft van de veertiende eeuw. Aan de noordkant was nog juist een hoekverband te zien. Ook op de kruising met de Dumontsdreef was nog een stukje van deze oude gevellijn bewaard gebleven.

Situatie omstreeks 1650.

De resten van aangetroffen funderingen en kelders onder de Goudenbloemstraat, eertijds Wijngaardstraat. A= funderingen 1300-1325, B= funderingen 1325-1350 en later.

Aan de kant van huize Sint Gertrudis (Armenblok) waren resten van de tegenoverliggende gevellijn bewaard, die uit de veertiende en vijftiende eeuw dateerden.

Een tweede verrassing kwam voor nummer 17 tevoorschijn. Daar werd de achterzijde van een kelder gevonden. Die was zichtbaar over een breedte van bijna twee meter en was schuin geplaatst, evenwijdig aan de 'knik' die

de straat ooit maakte. Het steenformaat was vrijwel gelijk: 5½ x 12½ x 25½ centimeter. Naast de kelder werden muren gevonden van nog een of twee kelders uit de veertiende eeuw die recht onder de straat lagen, maar ook van een kleinere kelderbak uit de vijftiende eeuw. Op de hoek van de Dumontsdreef kwamen nog meer muren tevoorschijn van bouwwerken die haaks op de straat gericht waren.

De gevonden resten tonen aan dat de Wijngaard- of Volderstraat in het begin van de veertiende eeuw nog een kaarsrecht verloop had in de richting van de Meersche tuin. Nog in de eerste helft van de veertiende eeuw werd de straat omgebogen naar het noorden. Wat was de reden daarvan?

Waarschijnlijk fungeerde het straatje rond 1300 als een toegang naar de sluis waar de Grebbe de stad binnen kwam (de latere Verloren Costpoort). Het is denkbaar dat er na 1300 steeds meer lakenvolders aan de oostzijde van de Volderstraat gingen werken. Het terrein liep echter naar het noordoosten taps toe. Door de straat te verschuiven ontstond een rechthoekig terrein waar meerdere bedrijven naast elkaar konden werken. Hun achtererven reikten tot het water. De voorganger van het Kleine Hof was waarschijnlijk een van deze volderijen. Verder werd nog vastgesteld dat de omgeving van het Kleine Hof in de veertiende eeuw flink werd opgehoogd. Op twee meter onder het straatpeil werd nog een laagje veen gevonden. Dit alles betekent dat er onder de Meersche tuin en onder de naastgelegen tuin aan de Dumontsdreef nog veel archeologische resten moeten liggen, die uit de tijd van de lakennijverheid dateren.

Bron: W.A. van Ham & J.L.C.Weyts, Het Kleine Hof aan de Goudenbloemstraat te Bergen op Zoom. Studies uit Bergen op Zoom, Reeks Monografieën 1, Bergen op Zoom 1978.

Een fundering van een huis aan de Wijngaardstraat, datering 1300-1325.

VOOR UW AGENDA

Den Haag, t/m 1 september 2013

HighTech Romeinen

Met computers, mobiele telefoons en navigatiesystemen zijn wij een high tech tijdperk ingegaan. Maar 2000 jaar geleden hadden de Romeinen op technisch gebied al een niveau

bereikt dat wij met onze kennis nog steeds ongelofelijk en soms zelfs adembenemend kunnen noemen.

In 'High Tech Romeinen' staat de techniek en technologie die in de Romeinse tijd werd gebruikt centraal. De moderne vormgeving van de expositie is geïnspireerd op de antieke Romeinse wereld. Op een interactieve en multimediale wijze wordt de bezoeker uitgedaagd technische installaties, machines, gereedschappen en instrumenten zelf uit te proberen en te ontdekken.

Bij werkende modellen kan de bezoeker ervaren hoe bepaalde machines functioneerden en waarvoor zij in de Romeinse tijd werden gebruikt. Daarbij worden telkens bijzondere, originele archeologische voorwerpen gepresenteerd die het verhaal over de techniek in de oudheid ondersteunen. Verschillende thema's komen aan bod, zoals techniek en technologie in het bouwen, het watergebruik, de wegen, machines, het leger en luxe voorzieningen in huis.

Info:

Museon, Stadhouderslaan 27, Den Haag
www.museon.nl

Den Haag, t/m 1 september 2013

Een Romeins Fort bij Ockenburgh

Ockenburgh is de grootste Romeinse vindplaats in Den Haag. De eerste opgravingen vonden al in de jaren dertig van de vorige eeuw plaats. Er werden toen Romeinse urnen ontdekt, maar niet de verwachte resten van Romeinse stenen gebouwen. Er werd geconstateerd dat het slechts een 'armelijke inheemse nederzetting' was. In de jaren negentig heeft de afdeling Archeologie van de gemeente Den Haag het onderzoek groots aangepakt en werden er onder andere sieraden gevonden, maar ook luxe aardewerk. Het ging dus niet om een arme inheemse nederzetting. De meest bijzondere ontdekking was een klein fort aan de rand van de nederzetting. Daarmee werd het vermoeden bevestigd dat Ockenburgh een 'vicus' moest zijn, een nederzetting bij een Romeinse militaire installatie. Er is een prachtige maquette van het fort gemaakt door Karin van de Berg en Kelvin Wilson maakte een illustratie van het fort zoals het er destijds waarschijnlijk heeft uitgezien.

Info:

Museon, Stadhouderslaan 27, Den Haag
www.museon.nl

Assen, 9 juli 2013 t/m 5 januari 2014

De Dode Zeerollen

Het Drents Museum presenteert een tentoonstelling van wereldformaat: De Dode Zeerollen. Op de tentoonstelling worden in totaal zestien rollen getoond (in twee sets van acht stuks) die van groot belang zijn voor onze kennis over het vroege jodendom en christendom. Een aantal fragmenten zijn nog niet eerder aan het publiek getoond. Naast de manuscripten zijn er ruim 400 bijzondere objecten uit het oude Judea, Masada, En Gedi, Gamla, Jeruzalem en de grotten van Qumran, die de geschriften plaatsen in de culturele en historische context van de Grieks-Romeinse tijd. De vondst van de Dode Zeerollen wordt als één van de grootste archeologische ontdekkingen van de 20ste eeuw beschouwd. De teksten, geschreven tussen de tweede eeuw voor- tot de eerste eeuw na Christus, zijn tussen 1947 en 1956 gevonden in elf grotten in de omgeving van Qumran, aan de noordwestkust van de Dode Zee. De rollen die getoond worden zijn afkomstig uit de grotten 4 en 11.

Dit alles wordt in een indrukwekkende vormgeving getoond, waarbij de bezoeker zich waant in de woestijnomgeving waarin de Dode Zeerollen geschreven én gevonden zijn. De zestien rollen worden vanwege de kwetsbaarheid van het materiaal in twee sets van acht getoond. Halverwege de tentoonstelling (medio oktober 2013) zal de eerste serie van acht worden vervangen door een tweede serie.

Info:

Drents Museum, Brink 1, Assen

www.drentsmuseum.nl

=====

WIST U DAT.....

Belastingdienst

Stichting In den Scherminckel alweer een aantal jaren door de Belastingdienst is aangewezen als een ANBI instelling?

Een ANBI is een Algemeen Nut Beogende Instelling. Een instelling kan alleen een ANBI zijn, als ze zich voor minstens 90% inzet voor het algemeen nut. Om als culturele ANBI aangemerkt te worden moet de instelling voor minstens 90% actief zijn op cultureel gebied.

Donateurs van culturele ANBI's hebben een extra belastingvoordeel, omdat voor hen een extra giftenaftrek geldt. Particulieren mogen in de aangifte inkomstenbelasting 1,25 keer het bedrag van de gift aftrekken. Ondernemingen die onder de vennootschapsbelasting vallen, mogen 1,5 keer het bedrag van de gift aftrekken in de aangifte vennootschapsbelasting.

Doet u een gift aan een culturele ANBI? U mag, wanneer u uw aftrekpost berekent, uw gift verhogen met 25%. Dit mag over een bedrag van maximaal € 5.000. Per jaar is de verhoging dus maximaal € 1.250. Doet u zowel een gewone gift als een periodieke gift aan een culturele ANBI? Ook dan is het bedrag van de verhoging maximaal € 1.250.

Meer informatie:

www.belastingdienst.nl

=====

Bouwstijlen in Bergen op Zoom: Neogotiek

(Tom van Eekelen)

Als vaste schrijver voor deze nieuwsbrief met daarbij de mogelijkheid om zelf een onderwerp of actuele gebeurtenis onder de aandacht te brengen, heb ik met ingang van nieuwsbrief 46 (december 2009) er voor gekozen geregeld een bepaalde bouwstijl, voorkomend in Bergen op Zoom of Halsteren, aan de orde te stellen. Alvorens een bouwstijl te omschrijven eerst een korte uiteenzetting wat de achtergronden zijn van bouwstijlen.

Hoe verder in het verleden, des te minder gebouwen resteren. De waardering voor het verleden neemt al geruime tijd toe waardoor het nageslacht er meer aan zal beleven, zeker sinds het behoud van het erfgoed aan het einde van de vorige eeuw pas goed op gang is gekomen. Dit is de reden dat van de vroegste periodes weinig tot niets behouden is gebleven. Niet alleen in Bergen op Zoom maar in geheel Nederland is vernieuwing altijd de trendsetting geweest voor behoud. Dat is jammer, want de monumenten zijn het bekijken zeker waard.

Bouwstijlen werden niet alleen verbonden aan een volk, taalgebied of begrip, maar kregen ook namen die afgeleid werden van een bepaalde persoon of plaats. Nog steeds vormt de naamgeving van stijlen vaak een punt van discussie en verwarring. Stijlbeleg en

stijlbenaming dienen met de nodige omzichtigheid benaderd te worden. Pas dan kan het een bruikbaar hulpmiddel zijn en tegemoetkomen aan de natuurlijke neiging om er een etiket op te plakken. Ieder gebouw heeft een eigen hoofdvorm, gevelindeling en decoratie, is op een bepaalde manier geconstrueerd en uitgevoerd in een bepaald bouw materiaal. Vrijwel altijd achteraf kregen gebouwen - die een samenhang vertonen en binnen een bepaalde periode gebouwd zijn - een bouwstijl toebedeeld.

Bergen op Zoom is niet rijk toegedeeld aan bouwstijlen. Toch heeft de stad door zijn rol in de geschiedenis van bijna elke stijl, hoe klein dan ook, iets te bieden. Maar bijvoorbeeld een stijl als de Lodewijk bouwstijl is aan de stad voorbij gegaan omdat deze stijl alleen in grote steden voorkomt. Alle andere

bouwstijlen komen wel voor.

Iedere toonaangevende bouwstijl wordt in een vaste volgorde besproken. Begonnen wordt met een *karakteristiek*, gevolgd door een beschrijving van het *ontstaan en betekenis* van de stijl. Vervolgens komen de belangrijkste *kenmerken* en toepassingen aan de orde en worden de *belangrijkste voorbeelden* genoemd die in Bergen op Zoom, maar ook elders, aanwezig zijn.

Neogotiek 1830- 1910

De Neogotiek kwam in ons land tot uiting in twee opeenvolgende stromingen. Samen met de landschapstijl uit Engeland verscheen rond 1830 een decoratieve en romantische getinte Neogotiek.

Omstreeks 1850 werd deze stijl opgepakt door P.J.H. Cuypers, die de constructieprincipes van de Franse Gotische kathedralen op een eigentijdse wijze verwerkte in zijn ontwerpen. Deze Neogotiek werd dan ook de stijl voor vele Rooms-Katholieke kerken die tussen 1860 en 1910 overal in Nederland is verrezen.

Ontstaan en betekenis

Rond 1830 kwam de belangstelling voor de middeleeuwse bouwstijlen op gang. Dit

gebeurde mede onder invloed van de romantiek en de ontwikkelingen in Engeland en Frankrijk. De ontworpen gebouwen en tuinen dienden als decor voor het "Middeleeuwegevoel". Rond 1840 kreeg de Neogotiek een zwaardere religieuze en morele lading, waarbij het ornament slechts als verrijking van de constructie fungeerde. In Nederland kwam P.J.H. Cuypers na bestudering van de middeleeuwse geschiedenis tot belangrijke vernieuwingen. Hij stimuleerde de verbetering van het bouwambacht en leerde bouwvakkers weer echte gewelven te metselen. Ook stimuleerde hij door zijn vele kerkrestauraties het behoud van monumenten. Hij deed dit onder andere met Victor E.L. de Stuers, de 'vader' van de moderne monumentenzorg. Cuypers kopieerde echter nooit een middeleeuws ideaalmodel, maar nam de eisen van de moderne liturgie als uitgangspunt, gebruikte de gegeven bouwlocatie zo optimaal mogelijk en hield rekening met de bestaande omgeving.

Kenmerken

De Neogotiek werd gekenmerkt door spitsbogen bij kerken en spitsboogvensters, uitkragende hoektorentjes, balustrades en potloodachtige steunberen met spichtige

pinakels. Veelvoorkomend zijn kantelen op de dakrand of zware versieringen als friezen onder de daklijst. Het toepassen van schoonmetselwerk als interieur was ook een nieuw gegeven waarbij met gekleurde steenbanden werd gewerkt.

Belangrijke voorbeelden

De Amsterdamse Vondelkerk (1873) en de St.Jacobskerk (1878) zijn bekende voorbeelden van architect P.J.H. Cuypers. De stijl komt voornamelijk voor bij kerken en postkantoren.

Twee voorbeelden in Bergen op Zoom zijn de kapel (1895) van huize St.Catharina en het Oude Postkantoor (1910) aan de Zuivelstraat 22 van architect D. Knuttel. Twee fraaie, maar helaas gesloopte, voorbeelden waren het Juvenaat (1904) en de Kerk van de H.Martelaren van Gorkum (1905) beiden van de Bergse architect Q.J.Horsten.

Het is de kapel van Huize Sint Catharina die ik nader wil bespreken omdat de kapel na een lange strijd voor financiële steun dan eindelijk in de steigers staat.

De Heilige Catharina kapel

De kapel is gebouwd in 1894 in opdracht van de sinds 1855 zo genoemde Vereniging van Vrouwen onder de zinspreuk "Toevlucht in Lijden". Architect van de kapel is C.P.van Genk (1838-1914). De van Genk familie vormde met

een aantal generaties, inclusief enkele aangetrouwden, een soort 'kunstclan' in Bergen op Zoom bestaande uit architecten, beeldhouwers, kunstschilders, glazeniers en meubelmakers. Naast de architect Cees van Genk was hoogstwaarschijnlijk ook beeldhouwer Joseph van Genk betrokken bij de bouw van de kapel.

In 1933 werd de oorspronkelijke kapel van vier traveeën in noordoostelijke richting uitgebreid met twee traveeën waarmee het huidige aantal traveeën op zes komen. Een travee is de spanbreedte van gewelven, in dit geval kruisgewelven. Tegelijk werd tegen de noordgevel een bloemenberging annex kleine

lijkenkapel gebouwd en werd aan de zuidzijde van het koorgedeelte de bergplaats gewijzigd tot sacristie. Tijdens de uitbreiding in 1933 werd het voorfront van de kapel sterk versoberd. De oorspronkelijke gevel van 1894 was rijk uitgevoerd met rondboogfriezen boven het uurwerk en langs de dakrand van het zadeldak. De verschillen zijn goed waar te nemen in de twee foto's van de verschillende voorgevels.

Exterieur van de kapel

De kapel heeft een kruisvormige plattegrond met schip en een aan drie zijden gesloten absis. Op de daken liggen leien. De bakstenen gevels van de kapel zijn opgetrokken in kruisverband geplaatste machinale baksteen. De muren worden geleed door een tandlijst, tussen steunberen met hardsteen afdekking van de afzaten (verbreding) van de

steunberen (uitstekende kolommen in de gevelwand).

In de verschillende gevels van de kapel zitten hoge spitsboogramen.

Interieur van de kapel

Onder het zadeldak bevinden zich schaarspanten met blokkeel en een kreupele stijl, en tussenbalken met daarop een geschoorde makelaar (ondersteunde balk). De gebrandschilderde glas-in-lood ramen zijn waardevolle interieuronderdelen. De ramen zijn waarschijnlijk van de hand van Frans van Beers, een zwager van de Van Genk's. De kleurrijke ramen geven aan de linkerkant van het altaar de vrouwelijke heiligen weer, rechts in de absis de mannelijke heiligen. De gipsen kruiswegstaties zijn zeer opvallend aanwezig door zeer fijne details en kleurpalet en de bijna optimale staat waarin dit alles verkeert. De kerk kende tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw Neogotiek versieringen in goudverf en groentinten. Daarna werd de kerk voornamelijk wit geschilderd. Sporen van kleur zullen terugkomen tijdens de restauratie. De houten beelden in de kerk zijn voor een groot deel afkomstig van beeldhouwer Joseph van Genk.

De kapel in Neogotiek is niet alleen een ontwerp van een van Genk maar daarnaast ook een bouwwerk waar veel familie relaties van Cees van Genk aan mee hielpen om het te maken wat het nu is, een rijksmonument. Een bijzonder gegeven, wat verder niet voorkomt in Bergen op Zoom.

JAN HOPSTAKEN BEDANKT!

Op de jaarvergadering van 19 april 2013 heeft voorzitter Jan Hopstaken zijn functie neergelegd. Jan was vanaf 1987 bestuurslid, waarvan vele jaren in de functie als voorzitter. In deze jaren is er onder aansturing en met medewerking van Jan in en door de SIDS veel tot stand gebracht.

In de Gevangenpoort werden verschillende tentoonstellingen georganiseerd, onder andere: *"De Grote Man"*, *"Offerpraktijken"* en nu laatstelijk *"Kom Binnen"* over de stadpoorten.

Boeken werden uitgegeven: *Te Gast bij St.Maarten* en het gedenkboek 40 jaar SIDS.

Tijdens het voorzitterschap van Jan heeft het karakter van de activiteiten van de SIDS een aanvulling ondergaan. Naast het verlenen van medewerking aan opgravingen door de stadsarcheologen en exposeren, zijn er op het gebied van presentaties naar het basisonderwijs diverse activiteiten opgestart en uitgebreid, zoals JeugdMonumentendag, Cumenu en M'art.

Jan heeft daar steeds een actieve rol in gespeeld en grote bijdragen aan geleverd.

Naast het bestuurswerk voor de SIDS heeft Jan ook veel contacten naar andere instanties en organisaties onderhouden zoals Gemeente, Erfgoed Brabant e.d en bekleedde Jan ook het voorzitterschap van het kwartaaloverleg van de Cultuur Historische Organisaties.

Het optreden van Jan, zowel binnen de SIDS als naar buiten, was steeds zoals we hem kennen: vriendelijk, luisterend, enthousiasmerend en ondanks moeilijke omstandigheden was Jan steeds actief en betrokken.

Als bestuur zijn we blij dat Jan wel betrokken zal blijven bij de SIDS en dat we nog een beroep kunnen doen op zijn kennis en ervaring.

Jan, voor al het werk dat je in de afgelopen jaren voor SIDS hebt verzet, voor al hetgeen je hebt tot stand gebracht, voor de steeds prettige samenwerking met jou, voor de altijd hartelijke ontvangst bij vergaderingen bij jou en Riet thuis, en voor je bereidheid om in de toekomst nauw bij de SIDS betrokken te blijven, daarvoor zeggen we je namens bestuur en donateurs oprecht bijzonder hartelijk dank en we hopen nog lang en veelvuldig met je te mogen samenwerken!

Namens het bestuur van SIDS,
Stephan Asselbergs

VOORAANKONDIGING

Komend najaar staan er weer veel SIDS activiteiten op de planning.

Hieronder treft u deze activiteiten aan, noteer ze alvast in uw agenda!

- Cursusochtend voor kinderen:

Op zaterdag 10 augustus organiseert SIDS in de Gevangenpoort een cursusochtend "Archeologie en de middeleeuwse stad". Deze cursusochtend/ workshop is bestemd voor kinderen van 9 t/m 12 jaar. Deelname is gratis, wel dienen de kinderen vooraf aangemeld te zijn.

Tijden: 9.30 tot 10.30 uur.

- Kunsten In de Monumenten:

(voorheen Open Monumentendag)

Op zaterdag 14 september stelt SIDS museum De Gevangenpoort gratis open voor het publiek. Naast het gebouw is ook de tentoonstelling "Kom binnen... de eerste stadspoorten van Bergen op Zoom" te bezichtigen. Wij kunnen voor deze openstelling nog vrijwilligers gebruiken!

- Excursie:

Op vrijdag 27 september organiseert SIDS naar een excursie naar Den Bosch. Het programma is nog niet helemaal rond. We zijn in ieder geval voornemens een bezoek te brengen aan het onlangs geopende Noordbrabants Museum.

- Maand van de geschiedenis:

In het kader van de Maand van de Geschiedenis wordt, in samenwerking met Stichting Bezichtiging Monumenten, op zaterdag 5 oktober weer 'Poort bij Nacht' georganiseerd. De Gevangenpoort zal deze avond geopend zijn voor publiek.

- Open Dag:

Het Gemeentelijk Archeologisch Depot is op zaterdag 26 oktober open gesteld voor belangstellenden. Deze Open Dag wordt, net zoals afgelopen jaren, gecombineerd met een Jeugdeterminatiedag. Voor deze activiteit kunnen we nog vrijwilligers gebruiken!

- Lezing:

Op dinsdag 12 november zal gemeentelijk archeoloog Marco Vermunt een lezing geven, aansluitend bij de tentoonstelling "Kom binnen... de eerste stadspoorten van Bergen op Zoom".

- Cursus vondstdeterminatie:

Dit najaar organiseert SIDS weer de cursus vondstdeterminatie. Deze zal plaatsvinden op de dinsdagavonden 26 november, 3 en 10 december. Cursusleider is gemeentelijk archeoloog Marco Vermunt.

Binnenkort ontvangt u van SIDS uitgebreide aanvullende informatie over deze activiteiten (zoals prijzen, tijden, locaties).

Wilt u zich nu al aanmelden voor één van deze activiteiten? Of heeft u mogelijk interesse om mee te helpen bij één van deze activiteiten?

Stuur dan een berichtje naar

Elvira Adriaansen via scherminckel@home.nl

EVEN VOORSTELLEN.....

Ik ben Stephan Asselbergs, oud 57 jaar en geboren en getogen in Bergen op Zoom.

Aan het eind van mijn middelbare schooljaren omstreeks 1974 kwam ik in contact met de SIDS.

Mijn eerste

opgraving was in de Kortemeestraat/ St. Annastraat bij de bouw van het toenmalige nieuwe stadhuis. Daarna ben ik bij de SIDS actief geweest gedurende mijn studietijd tot aan mijn eerste baan in Zeeuws-Vlaanderen in 1984. Ik ben daarna wel lid gebleven van de SIDS en heb deze steeds wel gevolgd.

Nu ik sedert een jaar over meer vrije tijd beschik ben ik weer toegetreden tot het bestuur van de SIDS. Binnen het bestuur is afgesproken dat na het aftreden van Jan Hopstaken als voorzitter, ik een deel van zijn taken zal overnemen.

Ik hoop in de komende jaren de lijnen die het bestuur heeft uitgezet, onder meer in het Beleidplan te kunnen uitvoeren, in goede samenwerking met medebestuurders, donateurs en gemeentelijk archeologen.

EVEN EEN PUT LEEGSCHIPPEN...

(Stephan Asselbergs)

Daar draaien de vrijwilligers van de SIDS hun hand niet voor om. Vele afvalputten werden in de afgelopen jaren geleeqd.

Maar op vakantie in de Ardennen kwam ik een heel bijzondere put tegen.

Chateau Fort de Logne

In 2012 bezocht ik in de Belgische Ardennen de ruïne van het Chateau Fort de Logne, gelegen in Vieuxville tussen Durbuy en Aywaille aan de N86. Dit kasteel is hoog op een rotsput gelegen, waar het waakt over de rivier de Ourthe en het zijriviertje de Lembrée.

Het kasteel werd gebouwd door de abten van Stavelot.

Vanaf de 5de eeuw was er al een garnizoen aanwezig van Germaanse krijgers, die bondgenoten waren van de Romeinen. Het garnizoen was belast met bewaking van de grens, de limes. In de 9de eeuw dient de heuvel als onderdak voor de monniken van Stavelot die vluchtten voor de Noormannen. Later wordt Logne het centrum van een domein, dat afhankelijk is van de abdij. In 1138 laat de abt Wibald, een uitzonderlijke mecenas en raadgever van meerdere Germaanse keizers, het geheel restaureren. Logne beleeft zijn hoogtepunt.

In 1427 wordt de familie Van der Marck, onder andere Heren van Arenberg, eigenaar van het fort. Van der Marck liet ook het kasteel van Sedan bouwen, het grootste

kasteel van Europa. Deze familie mengt zich in de oorlogen tussen Frankrijk en Bourgondië.

Maar in familiekringen kan het verkeren. Everard van der Marck steunt Karel V, maakt zich meester van het prinsbisdom Luik, en krijgt later van Karel V de bijbehorende titel toegekend.

Andere leden van de familie die huisden in het fort krijgen een slechte reputatie. Zij werden de roversheren "de la Marck", beter bekend onder de naam "Sangliers des Ardennes" of "de Everzwijnen van de Ardennen". Ze hadden bijnamen zoals: Robert de Duivel en Jeannot de Bastaard. Zij hielden rooftochten door de Ardennen tot aan het Prinsbisdom Luik toe. In het Patois (dialect) betekent "lognard" dan ook "bandiet".

Het kasteel hield stand tot 1521. De ontwikkeling van het kanon was toen zodanig gevorderd, dat het leger van Karel V het vanaf een tegenovergelegen heuveltop in april 1521 eenvoudig in puin kon schieten.

De site wordt later geplunderd en vergeten, en werd ook gebruikt als steengroeve. Vanaf 1897 tot 1907 worden de restanten opgegraven dankzij de doorzettingskracht van zijn eigenaar, Auguste Dupont, advocaat te Antwerpen. Sinds 1967 is het kasteel eigendom van de provincie Luik.

Het kasteel beschikte over een waterput van 56 meter diep, geconstrueerd in de eerste helft van de 15^e eeuw. Zoals zo vaak werd later in deze put ook veel afval gestort. Feitelijk was de put 70 meter diep. In de ruïne stond een toren van 14 meter hoog die later pas, in 1973, werd herkend als het bovenste deel van een put. Men is op het "maaiveldniveau" begonnen met graven, zodat nog 56 meter naar de bodem moest worden afgelegd.

In 1973 begon men de put uit te graven. In 1976 was men 8,5 meter diep. Daarna duurde het tot september 1990 voor de opgravingen hervat werden.

Het was een zware taak. Er werd gewerkt met pneumatische hamers en het duurde nog tot 2003 voor men de bodem van de put had bereikt. Ongeveer 235 kubieke meter puin

De 56 meter diepe waterput

moest omhoog gehaald worden uit de put die 2,5 meter doorsnee heeft en 56 meter diep is! Dit puin werd gesorteerd en onderzocht. Vanaf de bovengrond tot op 35 meter bevatte de put een mengsel van stenen en kalk, waarschijnlijk uit begin 19^e eeuw. Toen haalde men de bruikbare bouwmaterialen uit de ruïne en wierp men de rest in de put. Vondsten van 35 tot 49 meter zijn: stenen, blokken, kalk, resten van de toegangspoort, vloertegels en de stenen putrand.

Gevonden koperen en messing zakzonnewijzer

Van 54 tot 56 meter werden honderden voorwerpen gevonden, die getuigen van het dagelijkse leven in het kasteel.

Bijzondere vondsten zijn: delen van het houten tredwiel dat werd met mankracht werd aangedreven om water uit de put te scheppen en de daarbij behorende emmers van 100 liter.

Ook gevonden zijn ijzeren wapens zoals degen, een lans van een piekenier, hamer; lederen voorwerpen: schoenen (volgens de mode van de 15^e en begin 16^e eeuw), een ijzeren naald van de schoenmaker (die het nieuwe leer bewerkte) of van de schoenlapper. Uit leersnippers een dergelijke leidt men af dat ter plaatse leer werd bewerkte.

Vormen van tijdverdrijf blijken uit gevonden delen van spellen: tric-trac (backgammon), dobbelstenen, knikkers. Daarnaast is veel eetgerei, houten en tinnen borden, lepels, een tinnen zoutvat, een grote variëteit drinkbekers (onder meer Brunssum-Schinveld) en kookgerei (ketels) gevonden.

Verder is een koperen en messing zakzonnewijzer gevonden, met kompas van voor 1521, ontworpen voor de 48ste breedtegraad, vermoedelijk gemaakt in Neurenberg of Parijs.

In het nabijgelegen museum, gehuisvest in een 16^e eeuwse hofboerderij, zijn vondsten uit de put tentoongesteld. Tevens wordt een beeld gegeven van vondsten uit Merovingische grafvelden in het nabijgelegen Vieuxville.

Er werden daar onder meer 70 glazen objecten gevonden van 1400 jaar oud. In 1938 werd de Merovingische begraafplaats toevallig ontdekt, maar werd niet onmiddellijk erkend als dusdanig. Er waren enkel een paar graven geopend door een stenenzoekende wegwerker uit het dorp. Men dacht de funeraire bijgiften van een Frankische hoofdman te hebben gevonden.

Veertig jaar later bracht nieuw onderzoek een veel belangrijker geheel aan het licht: 190 graven uit het begin van de 5de eeuw tot het midden van de 7de eeuw. Het gaat om het einde van het late Romeinse Keizerrijk en de eerste eeuwen van de Middeleeuwen, ook wel de Merovingische periode genoemd.

De ontdekking van de site van Vieuxville is uitzonderlijk om verschillende redenen. Het gaat om één van de oudste Merovingische begraafplaatsen van Wallonië, met zijn oorsprong in de Oudheid. Waarschijnlijk in verband met een militaire bezetting van Logne door Germaanse troepen, die belast waren met de bescherming van de grenzen van het Romeinse Rijk.

Enkele grafvondsten

Maar het is ook een unieke en niet te missen collectie in Wallonië met wapens, juwelen, aardewerk en vooral glaswerk. Het naastgelegen domein van Palogne biedt verder een restaurant, speeltuin en roofvogelshow. Zeker de moeite van het bezoeken waard.

Voor meer informatie:

www.chateau-logne.be

<https://sites.google.com/site/fortlogne/Home>

JEUGDMONUMENTENDAG 2013

Op 10 juni 2013 deed SIDS weer mee met de Jeugd Monumentendag. Ongeveer 150 leerlingen zijn op deze 'Middeleeuwse dag' in de Gevangenpoort geweest. Zij hebben van – in stijl geklede- SIDS vrijwilligers uitleg gekregen over onder andere de functie van de Gevangenpoort in de middeleeuwen en het leven in die tijd, maar ook een blik kunnen werpen op de archeologische tentoonstelling.

Hieronder enkele foto's van deze geslaagde dag.

BOEKENNIEUWS

Limburg. Een geschiedenis

Het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap bestaat dit jaar 150 jaar en publiceert een nieuwe geschiedenis van de provincie Limburg. Het nieuwe standaardwerk kent

drie delen. Het eerste deel omvat de Oudheid en de Middeleeuwen, het tweede deel bestrijkt de periode 1500-1800 en het derde deel behandelt de periode 1800-2000. De grenzen van de huidige Nederlandse provincie Limburg hebben nog pas relatief korte tijd betekenis. Deze streken lagen op een kruispunt van verschillende culturele invloedgebieden en politieke machtsstructuren, waarvan de afbakening zelden helder en stabiel was. Daarom wordt de geschiedenis van Limburg steeds beschreven in relatie met de omliggende gebieden en is in de ontwikkelingen in de Limburgse regio regelmatig de geschiedenis van Noordwest-Europa zichtbaar. Ongeveer vijftig experts uit binnen- en buitenland leveren bijdragen over de politieke, institutionele, culturele, religieuze, sociale en economische aspecten van het Limburgs verleden. In het eerste deel hebben archeologen, naast historici, een belangrijke inbreng. Het boeiende palet aan studies is aantrekkelijk voor elke liefhebber van Limburgse geschiedenis. Het nieuwe standaardwerk *Limburg. Een geschiedenis* stelt niet alleen historisch belangstellenden op de hoogte van wat gedaan is, maar dient ook als naslagwerk en beginpunt voor verder onderzoek. De drie delen, samen ± 1500 pagina's, zijn rijk geïllustreerd, voorzien van tal van kaarten en verschijnen volledig in kleur.

Verkrijgbaar via www.logo.nl

Prijs: € 90,00

Landschappen van Nederland Geologie, bodem en landgebruik

Nederland kent een kleurrijke variatie aan landschappen. Er bestaan vaak verrassende verbanden tussen geologie, klimaatverandering, landschapsvormen, bodem en (historisch) landgebruik. *Landschappen van Nederland* geeft inzicht in deze verbanden en is daarmee zeer relevant voor iedereen die geïnteresseerd is in de Nederlandse landschappen.

Deze unieke uitgave is volledig in kleur uitgevoerd met meer dan 1000 illustraties: foto's, fragmenten van bodem- en hoogtekarten en schematische aardkundige doorsneden. Samen met de tekst laten zij de landschappen tot leven komen.

Landschappen van Nederland is samengevat in zes delen: Bodem en Landschap, Tektoniek en Klimaat, IJs en Wind, Rivieren, Veen en als laatste Kust en Zee. Per type landschap wordt beschreven welke klimatologische en tektonische aspecten hebben bijgedragen aan de totstandkoming. Daarnaast wordt uitvoerig aandacht besteed aan de rol van de mens in de vorming van de landschappen. De zes delen zijn samengebracht in twee volumes. Deze luxe box met twee volumes vormt een waardevol naslagwerk op het gebied van de geologie, de bodem en het landgebruik in Nederland.

A.G. Jongmans, M.W. van den Berg, M.P.W. Sonneveld, G.J.W.C. Peek, R.M. van den Berg van Saproea

ISBN: 978.90.8686.213.9, Wageningen

Academic Publishers

Prijs: € 99,50

Een vergeten stukje Grebbe

(Marco Vermunt)

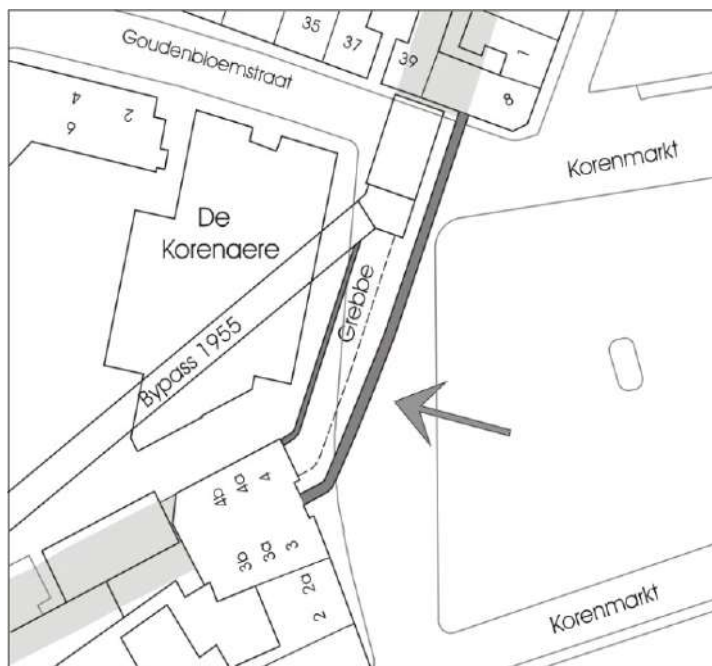
De herinrichting van de Korenmarkt en omgeving neemt vele weken in beslag. Het vervangen van de riolen wordt archeologisch begeleid. Een van de werkzaamheden was het plaatsen van een drietal ondergrondse containers op het plein. Ze waren gepland aan de westzijde van de Korenmarkt, naast de voorgevel van wijkcentrum De Korenaere. Precies daar bevindt zich een gedeelte van de Grebbe. Ondanks vroegtijdse melding van dit feit ging het graafwerk toch van start en werd zodoende al na een uur stilgelegd omdat de muren van de Grebbe tevoorschijn kwamen. Aangezien de Grebbe een Rijksmonument is, kan het niet zomaar worden afgebroken, ook niet als om een stuk gaat dat niet meer in gebruik is.

Over de precieze loop van de Grebbe en de detaillering van muren en gewelven is veel bekend dankzij de uitvoerige bestekken uit de jaren 1950-1955.

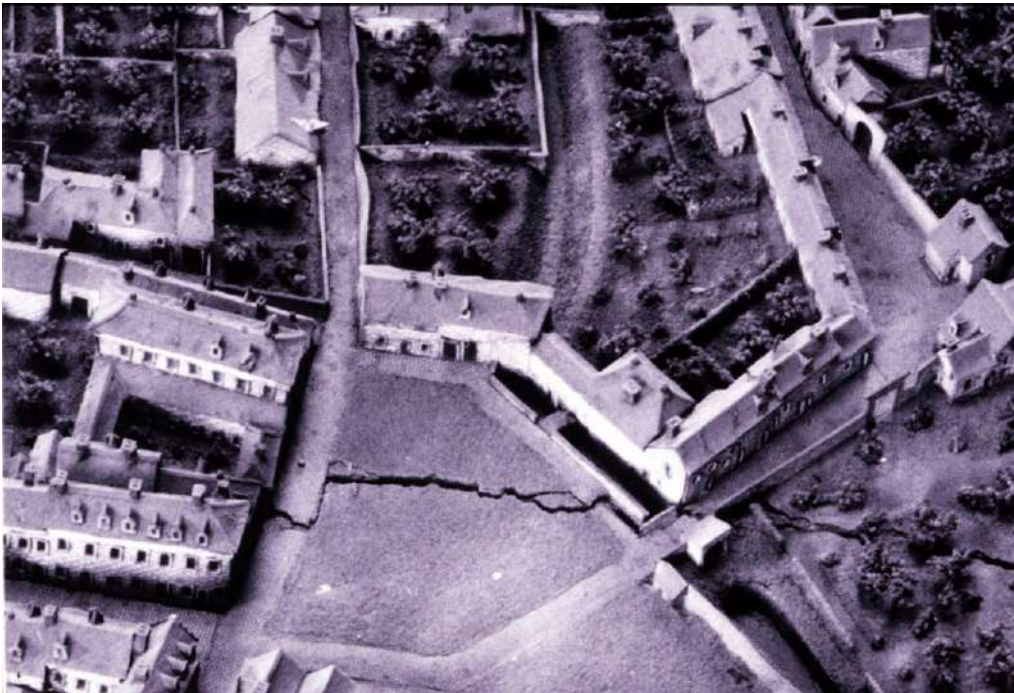
Al in de Tweede Wereldoorlog waren er plannen om de Grebbe te saneren en repareren. Dit moest echter tot na de oorlog wachten. Het belangrijkste werk was het

leggen van een betonnen bedding in het kanaal, waardoor het onderste gedeelte van de kademuren uit het zicht verdween. Op enkele plaatsen zoals in de Lievevrouwestraat en Korte Meestraat werden openliggende gedeelten voorgoed afgedekt. In die jaren redeneerde men nog, mede na een uitvoerig historisch onderzoek door stadsarchivaris Korneel Slotmans, dat de muren en gewelven van de Grebbe particulier eigendom waren. Daar moest de stad dus van af blijven! Uiteindelijk heeft men alleen de gewelven onder de straten (openbare ruimte) afgebroken en vervangen door betonplaten. Dat gebeurde vanuit de gedachte, dat er zwaar verkeer door de stad moest rijden (plan De Ranitz!) en dat de gewelven hier niet op berekend waren. Daardoor zijn de verschillende natuurstenen bruggen over de Grebbe onherstelbaar beschadigd. Het is voor een deel aan Slotmans te danken dat de muren van de Grebbe nog grotendeels bewaard bleven.

In de jaren '50 kwam men verschillende problemen tegen, vooral in het oostelijke deel van de stad. Daar waren twee lange stukken Grebbe nog open, in feite open riolen. Het ene lag op de binnenplaats van "Liefdadigheidsgesticht Sint Gertrudis", ook wel Armenblok genoemd, het andere in de "Meersche tuin" achter de huizen aan de westkant van het Bleekveld. Aanvankelijk wilde men beide delen vervangen door een betonnen buis. Het tussenliggende gedeelte was nog overwelfd en strekte zich uit onder de westzijde van de Korenmarkt en onder de Goudenbloemstraat. Een klein stukje lag onder Korenmarkt 4. De huizen die er op stonden, grotendeels eigendom van de Armenblok, waren ernstig verkrot. In 1955 besloot de gemeente om deze panden aan te kopen van het R.K. Armenbestuur van de Parochie van de H.Maagd Maria, om ze daarna af te breken. De gemeente verwierf van het bestuur het recht om een nieuw riool (een

De vergeten Grebbe onder de Korenmarkt. De pijl wijst het stuk aan dat werd opgegraven. De donkere dikke lijn is de oudste kade uit de 15de eeuw.

Een detail van de Franse maquette: de Korenmarkt in westelijke richting. De open Grebbe loopt vlak langs de gevelwand.

gesloten betonbuis) door de tuin van Sint Gertrudis te leggen en deze aan te sluiten op de Grebbe ter hoogte van de Goudenbloemstraat: een bypass. Het werk ging al in 1955 van start. Het open gedeelte van de Grebbe in de tuin van de "Armenblok" werd gedempt, net als het gedeelte onder de Korenmarkt. De gemeente bouwde een nieuwe muur langs de tuin van huize Sint Gertrudis. Nu staat daar wijkcentrum De Korenaere. Op die manier raakte een gedeelte van de Grebbe, de bocht ter hoogte van de Korenmarkt waar in vroeger tijden de Vuilbeek op aansloot, definitief buiten gebruik.

In de zomer van 2005 vond een opgraving plaats in de tuin van huize Sint Gertrudis. De Grebbe kon toen in detail worden onderzocht. Een van verrassende vondsten was een muur die in het midden van het kanaal was opgetrokken. Dat gebeurde in de tweede helft van de zeventiende eeuw. De Grebbe werd daardoor versmald en voor de helft gedempt. Op 6 juni van dit jaar kwam het afgesloten gedeelte van de Grebbe onder de Korenmarkt in beeld. Hier was precies hetzelfde gebeurd: de Grebbe was ooit smaller gemaakt door de bouw van een muur in het midden van de bedding. De helft aan de zijde van het plein werd gedempt en het andere gedeelte kreeg een overwelling.

Aanvankelijk was de Grebbe aan de Korenmarkt open. Op de maquette van de stad uit het midden van de achttiende eeuw is dat goed te zien. Aan de kant van de markt was een stenen kade. De andere kant lag vlak bij de gevels van de huizen aan het plein. In die huizen waren in de vijftiende en zestiende eeuw een ververij en een brouwerij gevestigd. In de achttiende eeuw was in het hoekpand, recht onder de huidige Korenaere, de "Stads Kleijne Brouwerije" gehuisvest.

Op 6 juni kwam een deel van de oudste stenen kademuur aan de kant van de Korenmarkt in het zicht. Die bestond uit een onderplint van natuursteen, gefundeerd op het schone zand, enkele meters onder het straatpeil. Het bovengedeelte van de muur bestond uit metselwerk van rode baksteen en was 1,10 meter dik. Het steenformaat bedroeg $4\frac{1}{2} \times 9 \times 19$ cm, wat wijst op een bouwtijd in de tweede helft van de vijftiende eeuw. Dat past mooi in de ontwikkeling van de Korenmarkt. Dat plein werd namelijk in dezelfde periode (vanaf 1479) als handelsplaats ingericht en via de Korenbeursstraat en Goudenbloemstraat toegankelijk gemaakt.

De Grebbe tijdens het graafwerk. Al snel stond er bijna een meter water in.

Het blootgelegde stukje Grebbe was inwendig maar 1,60 meter breed. De andere zijde bestond uit muurwerk van rode baksteen in tras, naar boven overgaand in een gewelf. Natuursteen ontbrak. De manier van metselen en het gebruik van stenen die vrijwel hetzelfde formaat hadden als de stenen in de vestingwerken, wijzen op een datering in de achttiende eeuw. Op de maquette van de stad is dit gedeelte nog helemaal open, maar op de oudste kadastrale kaart van 1825 is het afgedekt. Het overwelfde gedeelte is op 6 juni niet verder onderzocht en is alleen bekend uit het bestek van 1955. Dat deel is inwendig 3,30 meter breed.

Dit leidt dan tot de volgende reconstructie: de Grebbe aan de Korenmarkt was aanvankelijk 4,90 meter breed (3,30+1,60) en kreeg op het einde van de vijftiende eeuw (net als de rest van het kanaal) stenen kademuren met hardstenen plinten. Het kanaal liep langs de rooilijn van de huizen, waar onder meer een ververij en een brouwerij gevestigd waren. Tussen 1750 en 1825 werd de Grebbe versmald en overkluisd door middel van een nieuw opgetrokken muur met gewelf. Het overkluisde deel was 3,30 meter breed. Het resterende gedeelte, op 6 juni blootgelegd, werd volgestort met zand en verdween uit het zicht. Enkele aardewerkscherven uit de demping doen vermoeden dat dit nog in de tweede helft van de achttiende eeuw gebeurde.

In totaal ligt onder de Korenmarkt nog 25 meter oude Grebbe. Onder het huis Korenmarkt 4 ligt nog eens 12,50 meter. De resten die op 6 juni gevonden werden, zijn nu weer toegedekt.

Colofon

Nieuwsbrief Archeologie en Monumenten Bergen op Zoom is een uitgave van de Stichting In den Scherminckel te Bergen op Zoom.

Redactie-adres

basschot@kpnmail.nl

Vogelzang 22, 4707 XJ Roosendaal

Bestuur SIDS

Stephan Asselbergs (voorzitter)

Elvira Adriaansen (secretaris)

Frans Heezius (penningmeester/ledenadministr.)

Bas Schot

-vacature-

www.scherminckel.nl

scherminckel@home.nl

Adres Gemeentelijk Archeologisch Depot
Wassenaarstraat 59, 4611 BT Bergen op Zoom,
tel. 0164 – 247138

© Copyright 2013

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de Stichting In den Scherminckel